

תשובות הגר"ח (כת"י)

וישב

ש. וישב ל"ז ב'. אלה תלדות יעקב יוסף וגו' והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו וגו'. כתב הרמב"ן דהא דכתיב 'נשי אביו' כי אחר שרחל ולאה נפטרו, לקח את בלהה וזלפה לנשים ממש, ורק בחיי רחל ולאה היו שפחות, ועתה היו נשים שלו כבר ולכן אה"כ 'נשי אביו, ע"כ. ולכאור' צ"ב איך לקח את בלהה וזלפה לנשים והרי היו ב' אחיות כמבואר במש"כ מרן שליט"א בלמכסה עתיק בפ' ויצא דהיו בנות לבן מפלגש. ובשלמא רחל ולאה הוצרך לעשות כן כדי להעמיד י"ב שבטים, אבל כאן שכולם כבר נולדו, איך לקח ב' אחיות. ואף שהי' קודם מתן תורה מ"מ לא הי' עושה כן מבלי הטעם של העמדת הי"ב שבטים, וכמו שמצינו בפסחים קי"ט ב' אומר לו ליעקב טול וברך אמר להם אני איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידיה תורה לאוסרן עלי. ולכאור' צ"ב.

ת. מיגו שהותרו בחיים.

ש. וישב ל"ז י'. פרש"י וז"ל, הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה שגדלתו כאמו כו' עכ"ל, לכאור' צ"ב דהלא לא מצינו שבלהה השתחוה ליוסף. (ובשלמא למשפרש"י ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ניחא, אבל לפי' קמא דרש"י והוא מב"ר וצ"ב כנ"ל). ושו"מ ברמב"ן דהכונה לכל ע' נפש שירדו למצרים שכולם השתחוו ליוסף כשירדו למצרים ע"כ, ולכאור' צ"ב היכן מצינו שכל הע' נפש השתחוו ליוסף. ולכאור' צ"ב כ"ז.

ת. פשוט.¹

ש. וישב ל"ז ט"ו. וימצאהו איש והנה תעה בשדה וגו'. פרש"י וז"ל, וימצאהו איש. זה גבריאל שנאמר והאיש גבריאל עכ"ל, הא דכתיב 'וימצאהו', לכאור' צ"ב כך, שהרי ל' מציאה שייך היכן שחיפש ואח"כ מצא [וכמבואר בפסחים ז' ב' דאמרי' שם ומציאה מחיפוש וכדפרש"י שם], ומה הוצרך גבריאל לחפש את יוסף, שהרי אינו אדם אלא מלאך, ולמה כתיב 'וימצאהו' דמשמע שמצאו אחר שחיפשו.

¹שו"ר מה דכתב בבעל הטורים הכא פ' וישב לעיל פס' ז' וז"ל ותשתחווין. ב' במסורה הכא ואידך ותגשן השפחות ותשתחווין לומר שאף על פי שלא ראה בחלום הראשון אלא רמז להשתחויות י"א אחיו אף על פי כן כל בית אביו השתחוו לו כדכתיב ותגשן השפחות הנה וילדיהן עכ"ל. ודו"ק.

ת. יוסף חיפש את אחיו.^{2 3}

ש. בהנ"ל. שאלו, שהרי וימצאנו קאי על גבריאל (שמצא את יוסף), ולא קאי על יוסף (שמצא את אחיו).

ת. העסק על יוסף.⁴

ש. וישב ל"ז ט"ז. ויאמר את אחי אנכי מבקש הגידה נא לי איפה הם רעים. הנה מ"ש הגידה נא לי איפה הם רעים לכאן צ"ב דזה משמע שידע יוסף שהאיש (והיינו גבריאל) ודאי יודע היכן הם ולהכי אמר הגידה נא לי איפה הם רעים, ואין מובן, דבשלמא אם הי' יודע יוסף שזהו המלאך גבריאל ניחא שמבקשו שיגיד לו היכן אחיו, אבל עתה דלא ידע וחשב שהוא סתם אדם הול"ל את אחי אנכי מבקש והאם אתה יודע היכן הם רעים וכדו', ומהו הגידה נא לי וגו' דמנין ליוסף שהוא יודע רק מבקש שיגיד לו את מה שהוא יודע. ולכאן צ"ב.

ת. אם שואל מסתמא יודע.

ש. וישב ל"ז י"ז. פרש"י וז"ל, נסעו מזה. הסיעו עצמן מן האחוה עב"ל, צ"ב כיצד השבטים בני השפחות עשו כן ונשתתפו בכל מעשה המכירה והרי יוסף תמיד קירבם אע"פ שהיו מזולזלין כמו שפרש"י לעיל פסו' ב'. ודוחק לומר שהשבטים השלימו עם בני השפחות בשביל המכירה. ולכאן צ"ב טובא.

ת. בשביל שאמר שימלוך עליהם.

ש. וישב ל"ז כ"ב. ויאמר אלהם ראובן וגו' השליכו אתו אל הבור הזה אשר במדבר וגו'. יש לדקדק למה הוצרך לומר אשר במדבר מאחר שכבר אמר אל הבור הזה וודאי שהכוונה אשר במדבר כי היו במדבר ולמאי הוצרך לומר אשר במדבר. (וגם לעיל פסו' כ' כתיב בבאחד הבורות ולא כתיב שם אשר במדבר).

[שוב חשבתי בעזה"י דהם אמרו באחד הבורות ולא דוקא במדבר, וראובן אמר והדגיש של הבור הזה אשר במדבר כי רצה לדעת בדיוק הבור שמשליכים אותו כדי שידע להיכן לילך ולהצילו. אמנם עדיין צ"ב].

ת. אשר במדבר ואין שם לסטים.⁵

²מרן שליט"א הדגיש בכתי"ק תיבת 'חיפש'.

³היינו, מאחר ויוסף חיפש את אחיו שייך לשון מציאה. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

⁴הגר"ש קניבסקי שליט"א כתב לן דלשון מרן שליט"א כאן הוא: הופך על יוסף. וביאר: כיון שיוסף חיפש את אחיו שייך לשון זה.

⁵אמר להם להשליכו לבור במדבר כיון דאין שם לסטים, ולא יזיקו לו. הגר"ש קניבסקי שליט"א.

ש. וישב ל"ז כ"ט. וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור ויקרע את בגדיו. פרש"י וז"ל, וישב ראובן. במכירתו לא היה שם שהגיע יומו לילך ולשמש את אביו כו' עכ"ל, לכאור' צ"ב למה לא סיפר ראובן ליעקב את מה שעשו ליוסף, וזה הי' עוד לפני המכירה ששיתפו עמהם את הקב"ה, ואף אם הי' אחר ששיתפו מ"מ הרי ראובן לא ידע מזה כי לא הי' במכירה, ולמה לא גילה ליעקב והי' חוסך כל הצער מיעקב כי עי"כ שהי' יעקב יודע אזי גם אחר שמכרו את יוסף הי' שולח לקנותו בחזרה ממצרים וכיו"ב, וצ"ב למה שתק ראובן. ת. החרימו.

ש. בהנ"ל. עוד צ"ב, למה ראובן לא נסע למצרים לחפש את יוסף ולקנותו בחזרה ושמא הי' מוצא אותו בדרך כי הדרך מא"י למצרים ה"ז ג' או ד' ימים והי' מזדרז ומשיגו, אמנם אם סדר הפסוק הוא כפשוטו אולי ל"ק כי בפסוק קודם נ' ויביאו את יוסף מצרימה ואח"כ כתיב פסוק דידן וישב ראובן וגו' ומ' דכשראובן שב יום למחרת יוסף כבר הי' במצרים (אך צ"ב ממה דאי' שמא"י למצרים ה"ז מהלך ג' או ד' ימים, וכמדומה שכ"כ בספורנו) ושמא לכן ראובן חשב שכבר לא ימצאהו בתוך מצרים, ומ"מ צ"ב דהו"ל לעשות השתדלות ולילך למצרים לחפשו. ושמא לא ידע ראובן להיכן לקחו את יוסף כמו שמ' מדכתיב אח"כ וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא ולא נאמר שהשבטים ענוהו לראובן היכן יוסף ומ' שלא ידע ושמא לכן לא הלך למצרים לחפשו. וצ"ב. ת. הבין שהכל בידי שמים.

ש. וישב ל"ז ל'. וישב אל אחיו ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא. ולהלן, ויקחו את כתנת יוסף וגו', הנה לא נזכר שהשבטים ענו לראובן מאומה, והאם ניתן ללמוד מכאן שראובן לא ידע שמכרוהו ולהיכן מכרוהו, כי בלא שהם יספרו מהיכן ידע שהרי לא הי' במכירה כמ"ש רש"י לעיל פסוק כ"ט. ואם ידע, מנין ידע. ת. לא הי' להם מה לענות.

ש. וישב ל"ז ל"א. ויקחו את כתנת יוסף וישחטו שעיר עזים ויטבלו את הכתנת בדם. לכאור' יש לדקדק דהכי הו"ל, וישחטו שעיר עזים ויקחו את כתנת יוסף ויטבלוה בדם. ת. בתחלה לקחו את הכתונת.

ש. וישב ל"ז ל"ב. וישלחו את כתנת הפסים ויביאו אל אביהם ויאמר זאת מצאנו הכר נא וגו'. צ"ב דפתח ואמר 'וישלחו' ואח"כ אמר 'ויביאו', ואם הכונה ששלחו ע"י שליח ואעפ"כ כתיב ויביאו משום ששלוחו של אדם כמותו, מ"מ עדיין צ"ב מדכתיב ויאמרו זאת מצאנו הכר נא וגו' דזה מ' שהם הביאו הכתנת ואמרו כל הדברים ליעקב. וצ"ב. עוד צ"ב, כיצד אמרו זאת מצאנו והרי אי"ז אמת.

ת. שלוחו של אדם כמותו.

ש. וישב ל"ז ל"ג. ויכירה ויאמר כתנת בני חיה רעה אכלתהו טרף יוסף. לכאו' צ"ב דאם הי' נטרף מסתמא גם הכתנת הי' נקרעת, ומדהיתה שלימה (ורק הי' עם דם) איך אמר חי' רעה אכלתהו טרף יוסף, והי' לו להבין מזה שהכתנת הי' שלימה שלא נטרף והי' כאן סיפור וענין אחר מטריפה.

ת. החיה לא היתה צריכה כותנת שאין ראוי לאכילה.

ש. בהנ"ל. שאלו, דהרי סוף סוף אין שייך מציאות שהחיה טורפת מבלי שהבגד יקרע, כי החיה לא מורידה הבגד כשהוא שלם קודם שטורפת.

ת. נזהרה מפני זכותו.⁶

ש. בהנ"ל. לכאו' היינו שיעקב אע"ה חשב שהחיה נזהרה על הכתונת שלא תיקרע מפני זכותו של יוסף, ולכאו' צ"ב היתכן שהחי' היתה נזהרת רק על בגדו שלא יקרע ולא הי' נזהרת על גופו הטהור והקדוש שלא יטרף.

שוב חשבנו דאולי מש"כ מרן שליט"א נזהרה מפני זכותו הכוונה מפני זכותו של יעקב (ולא של יוסף כדלעיל) והיינו כי יעקב אע"ה הכין הכתונת. אמנם לכאו' גם זה ק' כי היתכן שזכותו של יעקב תועיל רק לענין הכתונת שלא תקרע ולא תועיל להצלת יוסף מלהטרף.

ואולי י"ל דיעקב אע"ה סבר שזכותו אינו גדולה כ"כ ורק להציל הכתונת מועיל זכותו אבל לא לענין להציל גם את יוסף בעצמו שלזה צריך זכות גדולה יותר, ובענווה חשב כן.

והאם נכון לפרש כן תשובת מרן שליט"א (או דשמא הכוונה היתה אחרת).

ת. הצלת יוסף הוא לדורות.⁷

ש. בהנ"ל. האם אפשר ליישב כך, דהנה להלן ויחי מ"ט ט' פרש"י וז"ל מטרף. ממה שחשדתיך בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו כו'. בני עלית. סלקת עצמך ואמרת מה בצע וגו' כו' עכ"ל, והיינו, דלכאו' מבואר דכשהביאו הכתונת עם הדם לפני יעקב, חשד יעקב ביהודה שהוא גרם ליוסף להטרף, ולא שיוסף נטרף מאליו ואח"כ מצאוהו טרוף, וכיון שכן, כבר לא היה קשה לו ליעקב היאך הכתונת שלימה, כי סבר שיהודה נטל הכתונת מיוסף קודם שגרם ליוסף להטרף (כי באמת חמדו את הכתונת של יוסף). [ואדרבה, אפשר דמה שיעקב חשד שיהודה גרם ליוסף להטרף

⁶ היינו דיעקב אבינו חשב שנזהרה על הכתונת שלא תקרע מפני זכותו של יוסף. אך לכאו' צ"ב איך יתכן שהיתה נזהרת רק על בגדו שלא יקרע ולא נזהרה על גופו הטהור והקדוש עצמו.

⁷ היינו דלכן צריך זכות יותר גדולה. הגרא"ש קניבסקי שליט"א. עוד אמר הגרא"ש, דכשמרן שליט"א השיב 'החיה לא היתה צריכה כותנת שאין ראוי לאכילה', הוא משום שסבר שאי"ז כ"כ שאלה, כי מאי קשיא, כי יעקב"א יכול הי' לחשוב, שיכול היה להיות שהוריד יוסף הכתונת לצורך דבר מה לכמה רגעים וכדו', ובדיוק אז באה החיה וטרפתו, ולכן נשארה הכתונת שלימה, ואעפ"כ הי' הכתונת עם דם כי הי' סמוך ליוסף.

ולא שנמצא שנטרף מאליו, הי' דווקא עי"ז שיהודה הביא לפניו כתונת שלימה]. והאם אפשר ליישב כן.

ת. לכן זכה יהודא למלכות.

ש. וישב שם. לכאור' יש לשאול למה חשב יעקב אע"ה שיוסף נטרף ומניין שלא נהרג בידי אדם, וצ"ל כי ראה שלא מצאו גוף רק הכתונת, ובזה ניחא למה לא מצינו שערף עגלה בנחל לדעת מי הרוצח כמ"ש בתרגום יונתן שיוצאים תולעים עד הרוצח.

ת. חשב שרוצים מן השמים שלא יראה.

ש. וישב ל"ז ל"ה. פרש"י וז"ל, ויבך אתו אביו. יצחק היה בוכה מפני צרתו של יעקב אבל לא היה מתאבל שהיה יודע שהוא חי עכ"ל, לכאור' בתנא דבי אליהו (רבא, פ"ה) מבואר דויבך אתו אביו קאי על יעקב דאיתא שם, כיון שבא יעקב מבית לבן ונמכר יוסף היה בוכה ומתאבל עליו עשרים ושתים שנה שנאמר ויקמו כל בניו וכל בנתיו לנחמו וגו' ויבך אתו אביו, וכי על יוסף היה בוכה אלא אמר שמא נתחייבתי על שנשאתי שתי אחיות או שמא נהנתי מממונו של לבן ושל שכס ובטלה הברית שכרת לי הקב"ה מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ונתן ליעקב שבע עשרה שנה סמוך לזקנותו טובים מעין עולם הבא כו' ע"כ, ולכאור' מפורש דויבך אתו אביו קאי על יעקב כמ"ש כיון שבא יעקב מבית לבן ונמכר יוסף היה בוכה ומתאבל עליו כו' שני כו' ויבך אתו אביו. והאם זהו נכון. (אלא דעצם דברי התד"א צ"ב דמיד אח"כ שואל וכי על יוסף היה בוכה, ומאי מקשה והרי קודם לכן קאמר שבכה עליו וצ"ב).

ת. נכון.

ש. וישב ל"ח ג' - ה'. מהו הביאור דאצל ער יהודה קרא לו את השם כדכתיב ויקרא את שמו ער ואילו אצל אונן ושלה היא קראה להם השם כדכתיב ותקרא את שמו אונן וכן ותקרא את שמו שלה.

ת. אצל הראשון עדיין לא הרגישה טוב ולא יכלה לקרות לו שם.

ש. וישב ל"ח ט"ו. ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה. איתא במגילה י' ב', מנלן מתמר דכתיב ויראה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה אלא משום דכסתה פניה בבית חמיה ולא הוה ידע לה זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים כו', ופרש"י וז"ל, מלמד שכיסתה פניה בבית חמיה. לפיכך לא הכירה עכשיו שאף בביתו לא ראה פניה שיהא מכירה עכ"ל, והיינו שעתה לא כסתה פניה ועל כן לא חשב עליה שהיא תמר כי בביתו היתה תמר מכסה פניה. וכן פרש"י בחומש (וישב ל"ח, י"ד ט"ו) בפ"י השני דכתב שם וז"ל ומדרש רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה לפיכך לא חשדה עכ"ל, אמנם בפ"י הראשון פרש"י שם לפי פשוטו של מקרא וז"ל ותתעלף כסתה פניה שלא יכיר בה כו' כי כסתה פניה ולא יכול לראותה ולהכירה, ומדרש רבותינו כו' עכ"ל והיינו דלפשוטו של מקרא (ולא למדרש

רבותינו) גם כאן שלא בבית יהודה ג"כ כסתה פניה. ולב' הפירושים צ"ב, והיינו דלפשוטו של מקרא שגם במעשה של יהודה ותמר היא כסתה פניה א"כ הו"ל ליהודה יותר לחשוש על כך שהיא תמר והיינו משום היא נהגה גם בביתו. ולמדרש רבותינו הנ"ל שבמעשה של יהודה ותמר היא לא כסתה פניה צ"ב דהא כתיב ותכס בצעיף ותתעלף. וצ"ב.

ת. הכל בידי שמים.⁸

ש. מגילה שם. זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים מרוד כו'. לכאו' למה לא קאמר מלכים 'מאמציה' גופיה דעליו קמיירי השתא.

ת. מלכים צדיקים גמורים.

ש. וישב ל"ח ט"ו.⁹ ארז"ל (סוטה י' ב') וכי משום דכסתה פניה חשבה לזונה א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה כו', והנה לכאורה משמע מזה, שדוקא פניה כסתה בבית חמיה, אבל לשתוק מלדבר כדי שגם לא יכיר את קולה לא שתקה, וכיון שכן, לכאו' צ"ב דנהי שלא הכירה ע"י פניה מ"מ איך לא הכירה כששמע את קולה, וכיון שהי' צריך להכיר את קולה הי' צריך לפרוש ממנה מיד כשאמרה לו 'מה תתן לי כי תבוא אלי'. וצ"ב.

ת. לא הי' לה לדבר הרבה.

ש. וישב ל"ח כ"ד. 'במשלש חדשים' מפרש"י – רובו של ראשון, ושני כולו, ורובו של שלישי, ותמוה הביטוי 'רובו של ראשון', הלא החודש הראשון מתחיל מרגע העיבור גם למ"ד 'שיפורא גרים' שהרי הנידון כאן לא ראיית דם אלא שלישי גדלו של ולד שנולד לז' חדשים, והול"ל: כל ראשון, כל שני, ושליש מהשלישי. (מחכ"א).

ת. היינו הך.

ש. וישב ל"ח כ"ו. פרש"י וז"ל, צדקה בדבריה ממני היא מעוברת כו' עכ"ל, יש לשאול מנין לפ' כן, ולמה לא לפ' כפשוטו שהיא צדקה יותר ממני. (ושוב חשבתי בעזה"י כי א"כ ה"ז משמע, דגם אני צדקתי וגם את צדקת אלא שאת צדקת יותר ממני, והרי אי"ז נכון כי לכאו' הוא לא צדק כלל, ולכן פרש"י דע"כ הכונה צדקה בדבריה וממני מעוברת ואין הכונה צדקה יותר ממני. והאם נכון לבאר כן).

ת. הו"ל לקצר ולומר צדקה.

⁸לכאורה תשובת מרן שליט"א קאי רק על השאלה לפי פשוטו של מקרא, אבל מה ששאלנו למדרש רבותינו עדיין צ"ב.

⁹מתוך ספרנו תשובות הגר"ח ח"א תשובה מ"ב, ועיין שם עוד תשובות יפות מאד לפרשת וישב בתשובות ל"ט – מ"ד, ותשובה ע"ד, ותשובה תשכ"א, יעו"ש ותמצא נחת בעזה"י.

ש. וישב סוף פל"ח. ויקרא שמו פרץ. ויקרא שמו זרח. יש לשאול מי קרא, ואם יהודה בשלמא למ"ד ולא יסף עוד לדעתה שלא פסק נחא אבל למ"ד לא הוסיף צ"ב.
ת. אם קראה.

ש. בהנ"ל. בעניי באמת, לא זכיתי להבין כוונת מרן שליט"א.¹⁰

ת. האמא קראה והוא הסכים.

ש. וישב ל"ט י"ב. ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה. ולהלן פסו' י"ג כתיב, ויהי כראותה כי עזב בגדו בידה וינס החוצה, ויש לשאול למה בפסוק י"ב כתיב וינס 'ויצא' החוצה ואילו בפסוק י"ג כתיב וינס החוצה ולא כתיב וינס ויצא החוצה.

וכמו כן יש לשאול להלן [שדיוק זה חוזר שנית כדלהלן] דכשקראה אותה ארורה לאנשי ביתה כתיב בפסוק ט"ו ויהי כשמעו כי הרימתי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי וינס 'ויצא' החוצה וכשאמרה לאדניו להלן מיניה בפסוק י"ח כתיב ויהי כהרימי קולי ואקרא ויעזב בגדו אצלי וינס החוצה. וצ"ב.

ת. היינו הך.

ש. וישב מ' כ"ג. ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו. כתב בעה"ט בתו"ד וז"ל וכן יואש היה כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יהוידע הכהן והרג לזכריה בנו ועל זה נהרגו כמה נפשות מישראל שהיה דמו תוסס עד שנחרב הבית כו' עכ"ל, והל' דכתב 'כמה' נפשות צ"ב דהלא ה' מספר עצום מאד רחמנא ליצלק ה"י וכמבואר בגיטין נ"ז ב'.¹¹

ת. כמה אין לו שיעור.

ש. וישב שם. בהנ"ל. דעסקינן בפסו' הנ"ל, אכתוב אשר עלה ברעיוני בעזה"י לפרש כך, דהנה פלא הוא ששר המשקים ישכח את יוסף ועז"נ ולא זכר, ומ"מ שר המשקים ה' לו בדעתו שצריך לעשות דבר מה ולא זכר מה וניסה לזכור ולא הצליח ועז"נ וישכחהו שאע"פ שניסה להזכר מ"מ שכח כי השכחו לו זאת מן השמים.

¹⁰דאם זה האם כתיב ויקרא ל' זכר.

¹¹דרך אגב נביא בכאן שו"ת מגיטין שם: ש. גיטין נ"ז ב'. אין לך תפילה שמועלת שאין בה מזרעו של יעקב. ק' דמאיך איתא (ילקוט נח רמז ס"א) אגג העמלקי התפלל ונענה. וצ"ב טובא. (מחכ"א). ת. לטובה אינו מועלת אבל מועלת לרעה רח"ל. ע"כ.

ת. יפה.

ש. וישב מ' כ'. ויהי ביום השלישי יום הולדת את פרעה וגו'. נשאלתי דכיון דפרעה החזיק עצמו אלוה היאך עשה יום הולדת שהוא סותר את עצמו לעין כל.

ת. על פרעה אין קושיות.

תשובות הגר"ח (כת"י)

על שו"ע או"ח ומשנה ברורה

(כאמור מכבר, לבקשת מרן שליט"א, אין לסמוך ע"ז למעשה)

ש. או"ח קס"ז. כתב הרמ"א (ס"ה) וז"ל, ומכל מקום מצוה להניח על כל שולחן מלח קודם שיבצע כי השולחן דומה למזבח והאכילה לקרבן ונאמר על כל קרבנך תקריב מלח והוא מגן מן הפורענות עכ"ל, וכתב במשנ"ב (ס"ק ל"ב) וז"ל, והוא מגין. דאיתא במדרש כשישראל יושבין וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם הם בלא מצות השטן מקטרג עליהם וברית מלח מגן עליהם עכ"ל, נשאלתי, למה ה"ז נחשב שהם בלא מצות והרי איתא במנחות (מ"ג ב') ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו כו' ע"כ. ושאלנו ק' זו את מרן שליט"א בע"פ, והשיב מרן שליט"א בזה"ל: מילה זה מצוה קיומית, לא מעשית. ושוב שאלנו, מלח זה כן מצוה קיומית. והשיב מרן שליט"א: כן, מטבילים את הפת במלח. וכעת יש לשאול כך: דהרי הזמן שהשטן מקטרג הוא הזמן הזה שיושבין וממתינין זה את זה עד שיטלו ידיהם ובשביל זמן זה מניחין המלח וכו"ל במשנ"ב, והשתא כיון שבזמן מסויים זה עדיין לא מטבילים הפת במלח, רק אח"כ אחר ברכת המוציא, א"כ מה מועיל הנחת המלח, דנחי שזוהי מצוה מעשית (דלא כמילה שהיא מצוה קיומית כמ"ש מרן שליט"א וכו"ל) מ"מ בזמן של הקיטרוג אין עושין את המצוה ההיא, (ומה זה עדיף ממילה). [ואם משום שכיון שאח"כ מטבילים הפת במלח לכן זה נחשב למצוה מעשית כבר מעתה בעת שיושבין וממתינין, א"כ מה המיוחד טפי במלח, והרי יתכן לעשות הכשר מצוה של מצוות אחרות שיעשו אח"כ]. וצ"ב בכוונת מרן שליט"א.

ת. השלחן בלי מצות.¹²

¹²לו"ד מרן שליט"א, חשבנו אולי ליישב כך: דלשון המשנ"ב הוא 'וברית מלח מגן עליהם', ולכא' היינו, דבאמת אין מחפשים כאן מצוה מעשית, והמלח אינו בא בשביל מצוה מעשית, רק המלח בא משום 'הברית מלח' להגן, ואדרבא, אין עוסקים במצוות ואף המלח אינו מצוה מעשית (וכנ"ל בשאלה) רק המלח בא משום 'הברית מלח' והיינו בתורת הגנה ולא בתורת מצוה מעשית. (אלא דאם זה נכון, וכפי שמשמע לשון המשנ"ב לכא', א"כ יקשה למה לא סגי 'הברית מלח' להגן).

ש. בהנ"ל. בדברי הגמ' במנחות הנ"ל, לכאור' צ"ב, למה זה שדור המלך ע"ה הכין עצמו לטבילה לא חשיב עוסק במצוה. ואף אי נימא שכבר עלה מטבילתו ג"כ למה לא חשיב עוסק במצוה שכל מה שעשה לצורך הטבילה צריך ליחשב עוסק במצות הטבילה. ואי נימא דלא מיירי הכא בטבילה רק ברחיצת הגוף הא גם זה הוא מצוה כמ"ש בויק"ר גבי הלל הזקן שאמר ע"ז גומל נפשו איש חסד. ולכאור' צ"ב.

ת. הוא הכנה למצוה.

ש. כתב המחבר (או"ח קס"ז ו') וז"ל, יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה כו' עכ"ל, וכתב במשנ"ב (ס"ק ל"ד) וז"ל, יאכל מיד. דלכתחלה אסור להפסיק בשתיקה יותר מכדי דיבור כו' עכ"ל, ולכאור' צ"ב כך, דהנה לעיל ס"ק י"ד כתב המשנ"ב וז"ל, מן הפרוסה. פירוש, שעיקר המצוה לכתחלה כשמוציא אחרים ידי חובתן, לתת לחם מהפרוסה שחתך לכל אחד ואחד מהם, ולא מן הלחם הנשאר, וצריך לזהר בזה בסעודה גדולה [אם אחד מוציא את כולם בברכתו] שיחתוך בציעת המוציא כל כך גדולה שיספיק לחלק ממנה המוציא לכל המסובין¹³ עכ"ל שם, והנה בפשוטו כשצריך לחתוך חתיכה גדולה שיספיק ליתן כזית מהחתיכה שלו לכל המסובין ה"ז עורך זמן גדול יותר מכדי דיבור ונמצא מפסיק בשתיקה יותר מכדי דיבור. וצ"ב.

ת. לצורך מותר.

ש. כתב המחבר (או"ח קס"ז ח') וז"ל, שכח ואכל ולא ברך המוציא אם נזכר בתוך הסעודה מברך ואם לא נזכר עד שגמר סעודתו אינו מברך עכ"ל, וכתב במשנ"ב (ס"ק מ"ח) וז"ל, אינו מברך. כו' ומיהו אם אפשר לו לאכול עוד מעט טוב שיברך המוציא ויאכל עכ"ל, והנה להלן ס"ק צ"ז כתב המשנ"ב וז"ל, כתב של"ה שגם ישיר מן פרוסת המוציא מעט שיאכל אחר אכילתו כדי שישאר טעם המוציא בפיו עכ"ל שם ולפי"ז בלאו הכי יש לו לאכול עדיין חתיכה זו. (ושמא כאן מיירי שכבר אכל גם חתיכה זו).

ת. אינו מעכב.¹⁴

¹³ איתא בספר 'בקודש פנימה' מהאדמו"ר הגאון הקדוש רבי אהרן מבעלזא זצלה"ה זיע"א, עמ' רנ"ג, בזה"ל: מנהגו של מרן בבציעת החלה בימות החול, היה להתחיל ולבצע אותה לפני תחילת הברכה, באמצע הבציעה נעצר והחל לברך ברכת המוציא. מרן בצע מתחילה את החלה לשנים, חלק קטן בצד ימין, וחלק הגדול בצד שמאל. מן החלק השמאלי פרס לעצמו פרוסה, ע"כ יעו"ש. ומה שבצע חלק קטן בצד ימין לכאור' זהו כמבואר ברמ"א ריש סי' קס"ז יעו"ש, ומה שפרס לעצמו פרוסה מן החלק השמאלי שהוא היה החלק הגדול אולי עשה כן משום מה שכתוב במשנה ברורה הנ"ל שצריך ליזהר שכשיש הרבה מסובין בסעודה שכולם יקבלו מהבוצע כזית מהחתיכה שלו, שע"י שפרס לעצמו משם עשה את כל החלק הגדול הזה לחתיכת הכזית שלו, ע"י ברכות ל"ז ב' הכא במאי עסקינן בבא מלחם גדול יעו"ש, וע"כ היה יכול ליתן לכל המסובין כזית מהחתיכה שלו.

¹⁴ היינו דאין כוונת השל"ה שזה מעכב לשייר מפרוסת המוציא כו'. [ואמנם מרן שליט"א ראיתי בסעודה שמקפיד על זה, ויתכן דלעצמו מרן שליט"א מחמיר אבל לא בתורת הוראה לרבים].

ש. בהג"ל. מש"כ המשנ"ב 'לאכול עוד מעט', האם הכוונה כזית או כביצה, או אפילו פחות מכזית.

ת. משהו.¹⁵

ש. כתב המחבר (או"ח קס"ז ט"ו) וז"ל, אין המסובין רשאים לטעום עד שיטעום הבוצע עכ"ל, וכתב הרמ"א וז"ל, אבל מותר לתת לכל אחד חלקו קודם שיאכל הוא והם ימתינו עד שיאכל הוא עכ"ל, וכתב במשנ"ב (ס"ק ע"ז) וז"ל, רשאים לטעום. דהיינו שירצו לחתוך מן הככר של הבוצע ולטעום קודם לו עכ"ל, ויש לשאול למה הוצרך המשנ"ב לפרש כן, דלמה לא לפרש כפשוטו שרוצים לאכול ממה שהוא בצע ושלח להם קודם שהכניס הוא לפיו, שהרי אי"ז מעכב מה שהוא שולח להם קודם שהוא טועם וכמ"ש במשנ"ב בס"ק ע"ח. (ושמא נתבאר כאן פלוגתא דלהמחבר מה ששולח להם לפני שהוא עצמו טועם ה"ז הפסק, ולהרמ"א אי"ז הפסק). וקצת צ"ב. ת. היינו הך.

ש. כתב המחבר (או"ח קס"ז ט"ו) וז"ל, אין המסובין כו' ואם הוא שבת צריך שיהא לפני המסובים לחם משנה חוץ ממה שלפני הבוצע ואז יהיו רשאים לטעום קודם הבוצע עכ"ל, וכתב במשנ"ב (ס"ק פ"ג) וז"ל, צריך שיהא וכו'. דאם אין לפני כל אחד מהמסובין לחם משנה הרי הם צריכים לסמוך על הבוצע שיש לפניו לחם משנה ולטעום מאותו לחם ואינם רשאים לטעום קודם לו עכ"ל, וקצת יש לשאול למה הם צריכים לסמוך עליו והרי כיון שיש כאן כמה מסובים א"כ כל אחד יכול לקחת חלה אחת מחבירו ויהי' לו לחם משנה. (ושמא צ"ל דמיירי שאינם יודעים לברך ולכן חייבים את הבוצע). ת. צריך לעצמו.

ש. כתב המחבר (או"ח קס"ח ה') וז"ל, ואם בעל הבית אינו נזהר מפת עובד כוכבים ואין דעתו לאכול כל הסעודה רק פת עובד כוכבים כי היא נקיה אבל בני ביתו אוכלים מפת שאינו נקי של ישראל ושתי הלחם מונחים על השולחן צריך לבצוע על פת נקיה של עובד כוכבים הואיל והוא הבוצע ואין דעתו לאכול אלא מאותו פת עכ"ל, ומש"כ המחבר צריך לבצוע על פת נקיה של עו"כ כו', לכאוי' צ"ב דהא לעיל סי' קס"ז כתב המשנ"ב בס"ק י"ד דצריך ליזהר לאכול מפת שברך עליו הבוצע, והיאך כאן יוצאים עם הבוצע ואוכלים מפת אחרת. ת. אי אין יכולים.

¹⁵ בדרך אגב, עי' ביצה ט"ז ב' דאמרין שם, תנן אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחלה שייר ממנו כל שהוא סומך עליו לשבת מאי כל שהוא לאו אע"ג דליכא כזית לא דאית ביה כזית. ע"כ. וחזינן דאפילו 'כזית' נקרא 'כל שהוא'. ודו"ק.

ש. בהנ"ל. עוד קצת צ"ב, דנהי שהיא פת נקיה מ"מ למה אי"ז בזיון מצוה שהפת המוציא תהי' מפת עו"כ.

ת. באופן שא"א אחרת.

ש. עוד כתב המחבר (שם) וז"ל, ואם בעל הבית נזהר מפת עובד כוכבים וישראל שאינו נזהר בכך מסב עמו על השולחן כיון דמצוה מוטלת על בעל הבית יבצע מן היפה של עובד כוכבים וכיון שהותר לבצוע הותר לכל הסעודה עכ"ל, לכאור' קצת צ"ב דנהי שמצוה מוטלת על בעה"ב לבצוע ולהוציא אחרים בברכתו (כמ"ש במשנ"ב ס"ק כ"א), מ"מ אמאי אזלינן הכא בתר האורח היוצא בברכתו, והרי תמיד אזלינן בתר הבוצע וכמב' במשנ"ב לעיל ס"ק כ' [ומאי שנא הציור הקודם דכ' המחבר דאזלינן בתר הבוצע, ואילו הכא כ' המחבר דאזלינן בתר האורח היוצא בברכה].

ת. לברך הענין על בעה"ב.¹⁶

ש. כתב המשנ"ב (שם) וז"ל, על איזה מהם שירצה. דכל אחד יש לו מעלה זה שהוא פת ישראל [דפת עכו"ם לא התירו אלא מדוחק] וזה שהוא נקי עכ"ל, משמע דהמעלות הם שוין, אבל לכאור' צ"ב דהא כיון דפת עכו"ם לא התירו אלא מדוחק וכנ"ל א"כ איך הוא במעלה שוה לפת ישראל אף שהפת ישראל הוא פת קיבר, וקצת צ"ב.

ת. אינו נקי.

ש. כתב המשנ"ב (שם ס"ק כ"ו) וז"ל, ואם באמת יש שיעור קביעת סעודה במה שלא אכל עדיין צריך ליטול ידיו ולברך 'המוציא ועל נטילת ידי' וברכת המזון עכל, יש לשאול האם לא דק בסדר הלשון, או שבכוונה הקדים המוציא לעל נט"י.

ת. לכאור' לא דק.

ש. כתב המשנ"ב (שם ס"ק כ"ז) וז"ל, וכתב הט"ז דאם נלקח הפירות ואוכל רק העיסה אפ"ה מברך במ"מ ולא המוציא דיש עליה דין כסנין כיון שנאפה עם מילוי הפירות שאין דרך לקבוע סעודה על פת כזו עכ"ל, יש לשאול האם כוונת המשנ"ב דמש"כ הט"ז זהו דווקא בגלל דמיירי הכא שטעם המילוי ניכר בעיסה כלהלן ס"ק כ"ח (אף שהעיסה נילושה רק במים כדלעיל ריש ס"ק כ"ז), או כוונת המשנ"ב דדברי הט"ז קאי אפי' באופן שאין טעם המילוי ניכר בעיסה ומברך במ"מ כיון שנאפה עם מילוי הפירות ואפי' שאין טעם המילוי ניכר בעיסה. (שו"ר כעת דלכאור' מבואר במשנ"ב ס"ק ל"ג ובשעה"צ ס"ק כ"ח דזהו דוקא כשטעם המילוי ניכר בעיסה. והאם זהו נכון).

¹⁶ היינו דבב' המקרים צריך לילך לקולא והטעם דאעפ"כ בעה"ב מברך ולא האורח, כי לברך הענין הוא על בעה"ב. [וראו לברך על היפה. הוספת הגר"ש קניבסקי שליט"א].

ת. תלוי בדרך.¹⁷

ש. כתב המשנ"ב (סי' קס"ח ס"ק ל"ג) וז"ל, הרבה תבלין או דבש וכו'. רוצה לומר שכל כך תבלין מעורב בהן עד שעל ידי זה יהיה מנכר התבלין בטעם יותר מהקמח וכן בדבש וחלב בעינן שיהיה הרוב מהן ומיעוט מים שעי"ז נרגש מהן הטעם הרבה מאד 'עד שעי"ז הם העיקר וטעם העיסה טפל כו' עכ"ל, לכאור' קצת יש לשאול דכיון שכן אמאי מברך במ"מ ולא ברכה השייכת לפירות [או עכ"פ שהכל כי אין כאן פירות ממש כמו לעיל ס"ק כ"ז].

ת. כי זה העיקר.

ש. כתב המחבר (או"ח קס"ח ט') וז"ל, פת גמור אפילו פחות מכזית מברך עליו המוציא אבל לאחריו אינו מברך כלום כל שלא אכל כזית עכ"ל, יש לשאול באופן הנ"ל שלא אכל כזית פת, האם מותר לאכול הדברים שבתוך הסעודה, או"ד צריך לברך על כל מאכל את ברכתו וכגון שרוצה לאכול ביצה האם הוא צריך לברך ברכת שהכל מאחר שלא אכל כזית מהפת, והיינו האם פת פחות מכזית פוטר דברים שבתוך הסעודה.

וכמו"כ האם צריך לברך בורא נפשות עכ"פ על הביצה שאכל (דמש"כ המחבר והמשנ"ב שלא מברך שום ברכה אחרונה היינו כשאכל רק 'פת' פחות מכזית, אבל אם אכל בסעודה אוכל מחמת אותה פת וכנ"ל בזה לא נתבאר אם יברך עליהם ברכה אחרונה).

ת. צריך לברך על כל א'.¹⁸

ש. בהנ"ל. האם יש איסור מלכתחילה לאכול באופן הנ"ל, והיינו לברך המוציא על פת גמורה ע"מ לאכול פחות מכזית.

ת. ברכות דרבנן.

ש. כתב המשנ"ב (או"ח קס"ח ס"ק נ"ב) וז"ל, ואם הניח הפירורין בקערה וערה עליהם רותחין מכלי ראשון כתבו האחרונים דספק הוא אם יש לו דין בישול או לא ועל כן אם אין בפירורין כזית ויש בו תואר לחם יברך על פת אחר תחילה עכ"ל, לכאור' קצת יש לשאול דהוי ספק ברכות לקולא וא"כ יברך ב"מ מזונות ולמה לא עושה כן רק מברך על פת אחר תחילה.

ת. אם אפשר צריך.¹⁹

¹⁷ לכאור' היינו דתלוי אם הדרך לקבוע ע"ז סעודה או שאין הדרך לקבוע ע"ז סעודה.

¹⁸ וממילא צריך גם לברך עליהם ברכה אחרונה שלהם.

¹⁹ לכאור' היינו דאם אפשר לברך על פת אחר תחילה צריך לעשות כן.

<< נשמח מאד מאד להערות הארות וביאורים לתשובות מרן שליט"א הנ"ל.

<< מצורף קובץ נוסף של חידו"ת על פרשת וישב מתוך ספרנו מאור אהרן שי"ל בשנת תשס"ט, ונשמח להערות והארות בס"ד.

<< אפשר בס"ד להשיג אצלנו במייל את ספרי התשובות שכבר הודפסו בס"ד ושאר ספרים אי"ה.

<< ניתנת הרשות ואף מצוה גדולה היא למי שיש בידו וברשותו האפשרות להעביר הלאה את התשובות לכל מאן דבעי, אם ע"י אימייל ואם ע"י שידפוסו, הכל כדי לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה, ולציין כתובתינו ע"מ שאם יהיו הערות והארות יוכלו לשולחם אלינו בעזרת השי"ת.

בברכה מרובה, אהרן בן הגאון הגדול רבי יעקב הלוי שליט"א גרנדש,

חזון איש 2/2 ת"ד 3096

זכרון יעקב, ארץ ישראל, פל": 0548408381